

BESCHRIJVINGEN

*1954 Middelnederlandse teksten in een Latijns ceremoniale voor Kartuziers

In dit Kartuizer ceremoniale (perkament; 53 bl.; 24,5x16,5 cm.; 1 kol.; één hand,¹⁾ littera textualis; eind 15de eeuw) komen enkele Middelnederlandse teksten voor. Het gaat steeds om de vertaling van een Latijnse tekst die ook aanwezig is:

F. 38r-39v: Het excommunicatievonnis dat de prior uitspreekt op palmzondag over de leden van de communiteit die eigendom hebben (*Eadem sententia in vulgari propter laycos*).²⁾ Inc. Brueders want geordineert es van onsen ghemeynen cappittelle. dat alle iare op den palmsondach die prioers. oft in haren absencie die vicarien. alle professen. zij clercken oft leyken van onser ordenen. te samen vergaert sijnde. ... Want van onsen ghemeynen cappittel gheordineert es. dat alle persoenen van der ordenen ..... *Forma sentencie*. Hier omme. ic broeder .N. prior dees huys ouermidts cracht der ghegeuender sentencien des bans van onsen gemeynen capittel alsoet voergeseyt es. so cundich te banne sijnde alle. sij monicken. sij conuersen oft redduten dees huys professen.

F. 39v-40r: Professieformule voor conversen (*De professie vanden conuersen in dietsche*).³⁾ Luidend: IC brueder .N. belooue obediencie. et bekerensse mijnre seden. ende te bliuene in deser heremitagen alle mijn leue daghen. Dit belouic hier voer gode. ende voer alle sijn heyleghen. Ende voer theylichdom van deser heremitagen. die ghesticht es in die eere gods. ende der heylegher altoos maghet marien. ende sinte ians baptisten. om die vreesse ons heeren ihesu xpi. ende om die salicheit mijnre sielen. In die yeghenwordicheit. heer

¹⁾ Afgezien van het gedeelte f. 49-53, dat is toegevoegd.

²⁾ Dit is een vertaling van het Latijn dat er direct aan vooraf gaat (f. 37r-38r; inc. Hanc preterea sentenciam latam a capitulo generali et statutam. annis singulis in dominica ramispalmarum priores ... Cum sit a capitulo generali institutum. .... *Forma sentencie a capitulo generali late in proprietarios*. Ideo ego frater .N. prior huius domus) en dat deel uitmaakt van de tekst van f. 36v-38r (*Sequitur ex statutis ordinis forma excommunicationis promulganda in proprietarios. ex decreto capituli in die palmarum*). Vgl. voor het Latijn de *Statuta nova*, pars 2, cap. 5, § 12-14 (*Statuta ordinis 1510*, s4r-s5r).

³⁾ Dit is een vertaling van de Latijnse professieformule op f. 13r. Daar wordt naar deze vertaling verwezen: "si profitens legere sciuerit. ipsemet legit suam professionem. in theutonico. et non dyaconus. ita dicens. §Ic brueder etcetera quere retro. .xl.". Met ".xl." wordt de opening f. 39v-40r bedoeld.

.N. prioris. Ende waer dat sake dat ic emmermeer te eenegher tijt hier vut ontghinghe oft ontulode. so gheoorlouic den knechten gods die hier dan wesen sullen my te suekene. oft te doen suekene metter volmaecter auctoriteyt haers rechts ende met bedwanghe et met crachte my weder te roepen in haren dienst.

F. 40r: Twee tekstjes die de convers moet uitspreken wanneer hij in het klooster wordt toegelaten:⁴⁾

f. 40r: *Peticio conuersorum quando recipiuntur ad ordinem*. Luidend: Gheminde pater ende brueders int gemeyne. ic bidde v oetmoedelic. om ontfanghen te sine tot eenen prouennier. ende tuwer aller knecht et tot den staet van eenen conuers om gods wille.

f. 40r: *Responsio eorundem ad priorem*. Luidend: Ic hope bi der gracien gods. ende hulpe der bedinghen der brueders. dat ict wel sal volbringen. al soet god gheuen sal.

F. 47r: [*Credo in deum patrem omnipotentem (Symbolum apostolorum)*].⁵⁾
Inc. IC gheloeue in gode den vader almachtich. sceppere hemelrijcs ende eerterijcs. Ende in ihesum xpm sine eeneghen sone onsen heere.

Herkomst: De codex stamt uit de Kartuis Onze Lieve Vrouw van Gratie te Scheut (Anderlecht), want op f. 35v wordt gerefereerd aan een overeenkomst met het kapittel van de kerk van Anderlecht inzake begrafenisrechten en dat kan niet op een andere Kartuis betrekking hebben ("§Nota quod in concordia anderlechtensi habetur inter cetera. Fratres inter septa monasterii funera recipient ..."; van de hand van de copiist zelf).

Geschiedenis: Waarschijnlijk is het handschrift in het klooster gebleven tot de opheffing door Jozef II in 1783 en is het toen in de lokalen van het Comité de la Caisse de Religion terecht gekomen.⁶⁾ Daar zal het in 1794 door de Franse commissarissen in beslag zijn genomen. Op f. 1r en 53v vinden we het rode stempel van de Bibliothèque Nationale te Parijs. De geroofde handschriften werden in 1815 aan België teruggegeven, zie onze *Korte schets van de geschiedenis* in de eerste aflevering, § 4.⁷⁾

Literatuur: VAN DEN GHEYN 1901-1948, 1, p. 240-241, nr. 410; *Monasticon Belge* IV, 6, p.

⁴⁾ De twee teksten zijn een vertaling van Latijnse op f. 11v (in *De laycis recipiendis scilicet conuersis*, f. 11r-12r). Op f. 11v wordt als volgt naar deze vertaling verwezen: "Quere ista. cum forma professionis. retro in teutonico".

⁵⁾ De Latijnse tekst staat op f. 46r en wordt gevolgd door een andere geloofsbelijdenis (het *Credo in unum deum*, f. 46r-46v), die niet van een Middelnederlandse vertaling vergezeld gaat.

⁶⁾ Het handschrift is naar alle waarschijnlijkheid nr. 7 in de inventaris van de handschriften die is opgemaakt bij de opheffing van het klooster (*Inventarissen* 52-95, nr. 62, p. 522).

⁷⁾ In de lijst *Manuscrits déposés dans le premier Cabinet, et qui ont été restitués par la France* (hs. 21589-90, f. 26r-59v), uit 1826, is deze codex nr. 575.

1391; SOENEN 1978, p. 503.

2553-54 Hendrik Mande; Bonaventura, *Soliloquium; Speculum peccatoris*

Convoluut (twee gedeelten); 145 + 1 bl. Eerste gedeelte (f. 1-78): perkament; 78 bl.; 21,5x14,5 cm.; 1 kol; één hand, onzuivere littera hybrida;⁸⁾ midden 15de eeuw. Tweede gedeelte (f. 79-145): perkament; 67 bl.; 21,5x14,5 cm.; 2 kol.; één hand, littera textualis; begin 15de eeuw.

Inhoud

F. 1r-19v: [Hendrik Mande], *Hier beghint een deuoet boexken hoe dat wij wt selen doen den ouden mensche mit sinen werken ende ons mit cristo ouermids warachtighe doechden sellen verenighen*. Inc. Die apostel sinte pauwels vermaent ons dat wi wt sullen doen den ouden mensche mit sinen werken Ende dat wi aendoen den nuwen die na gode ghescapen es.

Ed.: VISSER 1899, bijlagen, p. 1-17. Lit.: VISSER 1899, p. 31; LOURDAUX-PERSOONS 1968, p. 69, nr. 45.1; MERTENS 1983, p. 276-291; MERTENS 1986, p. 43, 48-49, 85, 109-110, 157 en 160; SCHELLEKENS 1990, p. 127.

F. 19v-46r: [Hendrik Mande], *Hier beghint een deuoet boexken vanden binnensten ons liefs heren ihesu cristi*. Inc. Coemt tot mi al die ghene die arbeit ende belast sijt ende ic sal v vermaken. dat es ic sal v starken ende uwen last helpen draghen O wonderlike minne.

Ed.: VISSER 1899, bijlagen, p. 18-43. Lit.: VISSER 1899, p. 34-35; LIEFTINCK 1932, p. 208; RUH 1956, p. 141 en 281; LOURDAUX-PERSOONS 1968, p. 70, nr. 45.2; MERTENS 1984, p. 9-10 en 13 (ook opgenomen in MERTENS 1986: p. 201-202 en 205); MERTENS 1986, p. 43, 50-51, 86-87, 110-111, 157 en 160.

F. 46v-77v: [Hendrik Mande], *Hier beghint een deuoet boexken vander volmaecster hoecheit der minnen ende hoemen dair toe sal pinen te comen*. Inc. Onse minlike here ihesus cristus die mitten vader ende mitten heilighen gheest een onuerscheiden claeurheit is ouermits welker alle creaturen in hemel ende in eerden verclaert ende verlicht werden.

Ed.: VISSER 1899, bijlagen, p. 43-72. Lit.: VISSER 1899, p. 37-38; LOURDAUX-PERSOONS 1968, p. 70, nr. 45.3; MERTENS 1986, p. 43, 52-53, 89, 112-114, 157 en 160.

F. 79r.a-135r.b: *Dit sijn de vier oeffeninghen [= Vanden vier oefeninghen (= Bonaventura, *Soliloquium de quattuor mentalibus exercitiis*, bewerking)].⁹⁾ Inc. IHesus cristus ons behoudere spreect. Ic ben comen een vier te sendene inder eerden Ende wat wil hi anders dan dat berne.*

⁸⁾ De schachten lussen af en toe, vooral in de rubrieken.

⁹⁾ Afgesloten met een verzoek om de tekst bij afschrijving met zorg te behandelen ("Of hier yement enen boec wilt wt scriuen dien bidt ic om gode dat hi dat niet ouer en gheue te lesene Het en si eerst .....").